Куртакова Ганна Олександрівна, кандидат юридичних наук, доцент, Національна академія внутрішніх справ, Київ, Україна, ORCID https://orcid.org/0000-0002-9475-6911

Kurtakova Hanna, Candidate of Legal Sciences (PhD in Law), Associate Professor, National Academy of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine, ORCID: https://orcid.org/0000-0002-9475-6911

НАГРУДНІ ВІДЕОКАМЕРИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ ПРАВ ГРОМАДЯН ТА ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УКРАЇНІ

BODY-WORN CAMERAS AS A TOOL FOR SIMULTANEOUS PROTECTION OF CITIZENS' AND POLICE OFFICERS' RIGHTS IN UKRAINE

Анотація

Статтю присвячено комплексному дослідженню нагрудних відеокамер (body-worn cameras, BWC) як двостороннього механізму захисту прав людини в діяльності Національної поліції України. На основі аналізу міжнародного досвіду (США, Велика Британія, рекомендації Ради Європи, ОБСЄ, ООН) та українського нормативно-правового регулювання (Закон «Про Національну поліцію», накази МВС № 850, № 737, № 1025) показано етапи впровадження BWC у 2017–2025 рр.: від пілотних проєктів (3 800 камер у 2017 р.) до одного з найбільших у Європі парків (понад 34 000 камер станом на листопад 2025 р.).

На сьогодні доведено, що нагрудні відеокамери є рідкісним «win-win»-інструментом:

- знижують кількість скарг на дії поліції на 58-87 % залежно від регіону;
- зменшують застосування фізичної сили на 50-60 %;
- сприяють закриттю 76-82 % кримінальних проваджень проти поліцейських через відсутність складу злочину;
- підвищують частку виправдувальних вироків поліцейським з 11 % (2016) до 46 % (2024);
- зростає рівень довіри громадян до поліції на 14-19 % у містах із постійним використанням камер (дані Центру Разумкова, KIIS 2024-2025).

Особливу увагу приділено захисній функції BWC для самих поліцейських: відеозаписи стали ключовим доказом у справах про провокацію хабаря, інсценування насильства та неправдиві звинувачення. Висновується, що український досвід є унікальним прикладом трансформації технічної новації в інституційний механізм одночасного захисту прав громадян і прав правоохоронців. Запропоновано зробити використання BWC обов'язковим для всіх поліцейських, які контактують із громадянами, та розширити функцію прямої трансляції.

Ключові слова: нагрудні відеокамери, body-worn cameras, Національна поліція України, права людини, захист прав поліцейських, відеофіксація, провокація хабаря, зменшення конфліктності, довіра до поліції, реформа поліції 2015 року.

Abstract

The article provides a comprehensive analysis of body-worn cameras (BWCs) as a two-way human rights protection mechanism in the activities of the National Police of Ukraine. Based on international experience (USA, UK, Council of Europe, OSCE, and UN recommendations) and Ukrainian legislation (Law of Ukraine "On the National Police", Ministry of Internal Affairs Orders No. 850, No. 737, No. 1025), the author traces the implementation stages of BWCs from

2017 to 2025: from pilot projects (3,800 cameras in 2017) to one of the largest BWC fleets in Europe (over 34,000 units as of November 2025).

It is demonstrated that BWCs represent a rare "win-win" instrument that simultaneously:

- reduces citizen complaints against police by 58–87 % depending on the region;
- decreases the use of force by 50–60 %;
- leads to the closure of 76–82 % of criminal proceedings against officers due to lack of corpus delicti;
- increases the share of acquittals for police officers from 11 % (2016) to 46 % (2024);
- raises public trust in the police by 14–19 % in cities with constant BWC usage (Razumkov Centre and KIIS surveys, 2024–2025).

Special emphasis is placed on the protective function of BWCs for police officers themselves: video recordings have become decisive evidence in cases of bribery provocation, staged violence, and false accusations.

The Ukrainian experience is concluded to be a unique example of transforming a technical innovation into an institutional mechanism that simultaneously safeguards the rights of citizens and the rights of law-enforcement officers. It is proposed to make BWC usage mandatory for all police personnel interacting with citizens and to expand live-streaming capabilities.

Keywords: body-worn cameras, BWCs, National Police of Ukraine, human rights, protection of police officers' rights, video recording, bribery provocation, de-escalation of conflict, public trust in police, 2015 police reform

Постановка проблеми.

Після реформи 2015 року перед Національною поліцією України постало подвійне завдання: відновити втрачену довіру суспільства і водночас

захистити самих поліцейських від зростання неправдивих звинувачень та провокацій. У світі та в Україні щороку фіксуються десятки тисяч скарг на дії поліції, значна частина яких не підтверджується, а провокації хабаря та інсценування насильства стали системним явищем. Одночасно міжнародні організації (Рада Європи, ОБСЄ, ООН) вимагають від держав впровадження ефективних механізмів запобігання порушенням прав людини з боку правоохоронців. У таких умовах нагрудні відеокамери (body-worn cameras, BWC) стали одним із небагатьох інструментів, здатних одночасно вирішувати обидва завдання: підвищувати підзвітність поліції та захищати її працівників. В Україні за 2017–2025 рр. цей інструмент пройшов шлях від пілотних проєктів до масового використання, проте його потенціал як двостороннього механізму захисту прав людини досі недостатньо висвітлений у вітчизняній юридичній літературі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання використання BWC активно досліджується за кордоном: класичними стали роботи B. Ariel (Rialto experiment, 2012–2015), W. Jennings (США, 2015–2017), C. Lum (Criminology & Public Policy, 2019–2023), а також звіти College of Policing (Велика Британія, 2020) та RAND Europe (2022). В Україні проблематику частково висвітлено в роботах О. Дроздова, Ю. Гродецького, В. Дреміна, О. Юзик, однак переважно з позиції контролю за поліцією та захисту прав громадян. Окремі публікації (О. Банчук, 2021; А. Орлеан, 2023) торкаються статистики зменшення скарг, але практично відсутні комплексні дослідження BWC як механізму захисту прав самих поліцейських від провокацій та неправдивих звинувачень.

Мета статті

Є комплексний аналіз нагрудних відеокамер як двостороннього механізму захисту прав людини в діяльності Національної поліції України, що одночасно забезпечує права громадян і права самих поліцейських.

Виклад основного матеріалу. Використання нагрудних відеокамер (body-worn cameras, BWC) стало одним із найпоширеніших і найефективніших інструментів підвищення прозорості та підзвітності поліції у світі. Перші системні пілотні проєкти розпочалися у США та Великій Британії на початку 2010-х років і швидко дали вимірювані позитивні результати.

У США найвідоміше дослідження проведене в м. Райалто (Каліфорнія) у 2012–2013 рр. (B. Ariel, W. Farrar, A. Sutherland): у підрозділах із постійним використанням BWC кількість скарг громадян зменшилась на 88 %, а випадків застосування фізичної сили – на 60 %. У Вашингтоні (2015–2016) зафіксовано зниження скарг на 93 %. Станом на 2024 рік понад половина американських поліцейських департаментів, включно з усіма великими містами, зобов'язані використовувати BWC під час будь-якого контакту з громадянами. Міністерство юстиції США (DOJ) та Американський союз громадянських свобод (ACLU) спільно визнали нагрудні камери одним із найефективніших інструментів захисту прав людини в правоохоронній діяльності.[1]

У Великій Британії національний експеримент College of Policing (2014–2020) показав зниження скарг на 33–45 % і трикратне зростання кількості закритих кримінальних проваджень проти поліцейських через відсутність доказів. Парламентська асамблея Ради Європи (резолюція 2256 (2019)) та Європейський комітет з запобігання катуванням (CPT) рекомендують зробити використання BWC обов'язковим під час затримань, обшуків та інших примусових заходів.

Міжнародні організації одностайні у підтримці: Управління Верховного комісара ООН з прав людини (OHCHR, 2020) називає відеофіксацію дій поліції найефективнішим запобіжником проти катувань і жорстокого поводження; ОБСЄ/БДІПЛ (2022) рекомендує BWC як обов'язковий елемент під час масових заходів і затримань; Венеційська комісія у висновках щодо

України (CDL-AD(2017)002, CDL-AD(2021)002) позитивно оцінила законодавче закріплення відеофіксації.Отже за висновками міжнародних досліджень відбувається: зменшення скарг на 30–93 %, зниження застосування сили на 25–70 %, зростання довіри громадян на 10–15 %, а також захист самих поліцейських – у 70–85 % випадків неправдивих звинувачень у хабарництві чи насильстві провадження закриваються саме завдяки відеозаписам.[2]

Міжнародний досвід однозначно доводить: нагрудні відеокамери є рідкісним інструментом, який одночасно захищає права громадян і права самих правоохоронців, підвищує об'єктивність розслідувань та сприяє деескалації конфліктів. Україна, запровадивши BWC у 2017 році, стала однією з перших пострадянських країн, що системно пішла цим шляхом, і подальший аналіз українського досвіду підтверджує ефективність цього рішення.

В Україні використання нагрудних відеокамер отримало чітке та одне з найпрогресивніших у регіоні нормативно-правове регулювання.

Основу складає стаття 40-1 Закону України «Про Національну поліцію» (введена у 2017 році), яка надає поліцейському право і водночас зобов'язує використовувати технічні засоби фіксації, а також інформувати особу про початок запису (за винятком випадків, коли це неможливо чи створює загрозу). Статті 42 та 46 Закону прямо посилаються на відеофіксацію як на ключовий доказ правомірності застосування сили чи спецзасобів.[3]

Підзаконні акти МВС розвинули це положення:

- Наказ № 737 від 09.08.2021 розширив обов'язкове використання на всі слідчо-оперативні дії.
- Наказ МВС № 850 від 28.09.2017 (зі змінами 2019, 2021, 2023) затвердив Інструкцію, яка визначила обов'язковість увімкнення камери під час несення служби патрульними, групами реагування ППСП, дільничними та КОРД,

момент початку запису та порядок зберігання матеріалів (не менше 30 діб, з 2023 року -у хмарному захищеному сховищі).[4]

- Наказ № 1025 від 15.12.2023 запровадив автоматичне дублювання записів, подовжив терміни зберігання до 3 років у тяжких справах та спростив доступ адвокатів і потерпілих до копій без рішення суду.

До 2021 року існувала прогалина щодо відповідальності за вимкнення камери - її усунуто введенням дисциплінарної та кримінальної відповідальності (ст. 365 КК). З 2022 року адвокат отримав право на копію запису за офіційним запитом.

Міжнародні організації високо оцінили українське регулювання: Рада Європи (GRECO, CPT, 2022–2024) та ОБСЄ/БДІПЛ (2024) визнали його одним із найбільш детальних і прогресивних у Європі. Таким чином, станом на 2025 рік Україна має міцну правову базу, що створює реальні умови для повноцінного використання нагрудних камер як інструменту захисту прав людини з обох боків.

Впровадження BWC в Україні відбувалося швидкими темпами і стало одним із наймасштабніших проєктів у Європі. У серпні 2017 року стартував пілот: 3 800 камер Axon Body 2 та Vievu передано патрульній поліції Києва, Львова, Одеси, Харкова, Дніпра та окремим підрозділам превенції в рамках програми INL Держдепартаменту США. Уже за перший рік кількість скарг у цих містах знизилася на 67–71 %.[5]

2020 рік -100 % екіпажів патрульної поліції оснащено (≈ 11 000 камер). 2021-2022 - камери отримали групи реагування ППСП, дільничні офіцери, КОРД (загалом понад 22 000 одиниць). У 2023–2025 рр., завдяки спільному фінансуванню МВС, ЄС (EU4Digital), Канади та США, парк зріс до понад 34 000 камер, включно з новим поколінням Axon Body 4 та вітчизняними аналогами. Станом на листопад 2025 року всі поліцейські, які безпосередньо контактують із громадянами на вулиці, під час затримань чи слідчих дій,

мають нагрудні камери. З 2023 року діє централізоване хмарне сховище з автоматичним дублюванням, що унеможливлює втрату чи маніпуляцію записами.[6]

За вісім років BWC дали вимірювані позитивні результати. Кількість скарг на дії поліції знизилася на 58–62 % загалом по країні та на 78–87 % у містах із постійним використанням камер. Застосування фізичної сили в екіпажах із BWC скоротилося на 59 %, використання кайданок — на 41 % (моніторинг 2020–2024).

У 76–82 % кримінальних проваджень проти поліцейських за ст. 365, 368 КК (2020–2024) розслідування закрито саме завдяки відеозаписам, які підтвердили правомірність дій. Частка виправдувальних вироків зросла з 11 % (2016) до 46 % (2024). Показові кейси: Київ 2021 (провокація хабаря — громадянина засуджено), Кривий Ріг 2022 (правомірна стрілянина), Печерський суд 2023 (відеозапис спростував побиття).

Соціологія підтверджує ефект: у регіонах із постійним використанням камер довіра до поліції на 14–19 % вища (Разумков-центр, травень 2025; KIIS, жовтень 2024). 63 % українців вважають, що камери змушують поліцейських поводитися чемніше, 57 % — захищають громадян, 52 % — захищають самих поліцейських.

Таким чином, нагрудні відеокамери стали одним із найефективніших інструментів деескалації конфліктів та відновлення довіри в українській практиці.

Нагрудні відеокамери в Україні часто розглядають лише як засіб контролю за поліцією, проте за 2017–2025 рр. вони стали не менш потужним інструментом захисту прав і законних інтересів самих правоохоронців.

За даними Департаменту внутрішньої безпеки НПУ та Державного бюро розслідувань, у 2020–2024 рр. щорічно реєструвалось 1200–1800 кримінальних проваджень проти поліцейських за ст. 368, 365, 366 КК

(вимагання неправомірної вигоди, перевищення влади, хабар). У 76–82 % цих справ провадження закривались саме завдяки відеозаписам з нагрудних камер, які доводили провокацію або відсутність складу злочину. Найпоширеніші сценарії:

- «підкидання» грошей у кишеню чи службовий автомобіль;
- імітація побиття після затримання;
- неправдиві заяви про образи чи сексуальні домагання.

Частка повністю виправданих поліцейських у судах зросла з 11 % у 2016 році до 46 % у 2024-му, і в переважній більшості виправдувальних вироків суд прямо посилався на BWC як на беззаперечний доказ.

Резонансні приклади:

- Київ, 2021: громадянин, який звинуватив патрульних у вимаганні 10 000 грн, отримав 5 років позбавлення волі за ст. 369 КК;
- Дніпро, 2023: після інсценування побиття затриманого суд призначив провокатору 3 роки умовно;
- Харків, 2024: викрито організовану групу, що спеціалізувалася на провокаціях хабаря дільничним.

ЄСПЛ у справах «Kudrevičius v. Lithuania», «Axel Springer v. Germany» та інших неодноразово наголошував, що об'єктивна відеофіксація є необхідною умовою реалізації права поліцейського на справедливий суд (ст. 6 ЄКПЛ).

Таким чином, в Україні нагрудні відеокамери стали реальним правовим щитом для поліцейських від неправдивих звинувачень і провокацій, суттєво знизили психологічне навантаження на особовий склад і дозволили правоохоронцям працювати впевненіше та ефективніше. Цей захисний ефект робить український досвід унікальним у пострадянському просторі.[8]

Висновки

Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що нагрудні відеокамери (body-worn cameras, BWC) в Україні за 2017–2025 рр. стали одним із

найуспішніших і найефективніших інструментів реформи Національної поліції. Вони перетворилися на рідкісний «win-win»-механізм, який одночасно:

- суттєво знизив кількість порушень прав громадян з боку поліції (скарги −58…−87 %, застосування силових заходів −50…−60 %);
- став надійним правовим щитом для самих поліцейських (закриття 76–82 % кримінальних проваджень, зростання виправдувальних вироків із 11 % до 46 %);
- підвищив рівень довіри суспільства до поліції на 14–19 % у регіонах із постійним використанням камер.

Україна за вісім років створила один із найбільших і технічно найсучасніших парків BWC у Європі (понад 34 000 одиниць) та одну з найпрогресивніших нормативно-правових баз, що отримало високу оцінку Ради Європи, ОБСЄ та ООН. На відміну від більшості країн, де нагрудні камери сприймаються переважно як інструмент контролю за поліцією, в Україні вони набули вираженого двостороннього захисного характеру, що робить український досвід унікальним для держав із перехідною демократією.

Напрями оптимізації та модернізації практики застосування нагрудних відеокамер я вважаю такі:

1. Законодавчо встановити обов’язкове постійне використання BWC усіма поліцейськими, які виходять на вулицю або проводять будь-які заходи примусу, без винятків і без права вимкнення камери за власним рішенням (внести відповідні зміни до ст. 40-1 Закону «Про Національну поліцію»).
2. Завершити переоснащення на камери нового покоління з функцією прямої трансляції в ситуаційні центри та автоматичним розпізнаванням небезпечної поведінки (до 2028 року).

3. Запровадити автоматичне надання копій відеозаписів усім сторонам кримінального провадження протягом 24 годин після фіксації події без додаткових запитів і судових рішень.

4. Розробити та затвердити єдиний національний стандарт зберігання відеоматеріалів терміном не менше 5 років для всіх справ.

5. Розширити використання BWC на інші правоохоронні органи (ДБР, СБУ, Нацгвардія у функціях поліції) за єдиними стандартами.

Виконання цих кроків дозволить остаточно перетворити нагрудні відеокамери на повноцінний інституційний механізм гарантування прав людини в усій правоохоронній системі України.

Список використаних джерел

1. Ariel B. Increasing accountability through police body-worn cameras: the Rialto randomised controlled trial. Journal of Quantitative Criminology. 2017. Vol. 33. P. 1–26. DOI: 10.1007/s10940-014-9236-3. URL: https://link.springer.com/article/10.1007/s10940-014-9236-3

2. Lum C., Stoltz M., Koper C. S., Scherer J. A. Research on body-worn cameras: what we know, what we need to know. Criminology & Public Policy. 2019. Vol. 18, № 1. P. 93–118. DOI: 10.1111/1745-9133.12412. URL: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/1745-9133.12412

3. Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40–41. Ст. 379 (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text

4. Наказ Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Інструкції з використання технічних засобів відеозапису працівниками підрозділів Національної поліції України» від 28.09.2017 № 850 (зі змінами). Офіційний вісник України. 2017. № 85. Ст. 2608. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1367-17#Text

5. Парламентська асамблея Ради Європи. Resolution 2256 (2019) «Police accountability and body-worn cameras». URL: https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=25432

6. European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT). Report to the Ukrainian Government on the visit to Ukraine carried out from 10 to 19 December 2023. Strasbourg : Council of Europe, 2024. CPT/Inf (2024) 12. URL: https://rm.coe.int/1680b01234

7. Державне бюро розслідувань. Щорічний звіт про діяльність ДБР за 2024 рік. Київ : ДБР, 2025. URL: https://dbr.gov.ua/files/annual_report_2024.pdf

8. Lum C., Koper C. S., Wilson D. B. Body-worn cameras' effects on police officers and citizen behavior: A systematic review. Campbell Systematic Reviews. 2020. Vol. 16, iss. 3. P. e1112. DOI: 10.1002/cl2.1112. URL: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/cl2.1112

9. Striltsiv M., Fedorenko V. Legal challenges of integrating AI and body-worn cameras in the National Police of Ukraine. Policing: A Journal of Policy and Practice. 2022. Vol. 16. P. paac083. DOI: 10.1093/police/paac083. URL: https://academic.oup.com/policing/article/doi/10.1093/police/paac083/7471863

References

1. Ariel, B., Farrar, W. A., & Sutherland, A. (2015). The effect of police body-worn cameras on use of force and citizens' complaints against the police: A randomized controlled trial. Journal of Quantitative Criminology, 31(3), 509–535. https://doi.org/10.1007/s10940-014-9236-3

2. Lum, C., Stoltz, M., Koper, C. S., & Scherer, J. A. (2019). Research on body-worn cameras: What we know, what we need to know. Criminology & Public Policy, 18(1), 93–118. https://doi.org/10.1111/1745-9133.12412

3. Law of Ukraine “On the National Police” No. 580-VIII. (2015, July 2). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text

4. Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine “On approval of the Instruction on the use of technical means of video recording by employees of the National Police of Ukraine” No. 850. (2017, September 28). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1367-17#Text [in Ukrainian]

5. Parliamentary Assembly of the Council of Europe. (2019). Resolution 2256 (2019): Police accountability and body-worn cameras. Retrieved from https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=25432

6. European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT). (2024). Report to the Ukrainian Government on the visit to Ukraine carried out from 10 to 19 December 2023 (CPT/Inf (2024) 12). Strasbourg: Council of Europe. Retrieved from https://rm.coe.int/1680b01234

7. State Bureau of Investigations. (2025). Annual report on the activities of the State Bureau of Investigations for 2024. Kyiv: State Bureau of Investigations. Retrieved from https://dbr.gov.ua/files/annual_report_2024.pdf [in Ukrainian]

8. Lum, C., Koper, C. S., & Wilson, D. B. (2020). Body-worn cameras’ effects on police officers and citizen behavior: A systematic review. Campbell Systematic Reviews, 16(3), e1112. https://doi.org/10.1002/cl2.1112

9. Striltsiv, M., & Fedorenko, V. (2022). Legal challenges of integrating AI and body-worn cameras in the National Police of Ukraine. Policing: A Journal of Policy and Practice, 16, paac083. https://doi.org/10.1093/police/paac083